

Özgün Lisanı: İngilizce

Engelli Hakları Komitesi

İkinci Oturum

Cenevre, 19 – 23 2009

Engelli Hakları Sözleşmesi Madde 35 Bent 1 Kapsamında Taraf Devletlerce Sunulacak Olan Sözleşmeye Özgü Belgeye Dair Kılavuz

Genel Sekreter Tarafından Bilgi Notu

1. Engelli Hakları Sözleşmesi (Sözleşme) Madde 35 Bent 1'e uygun olarak, her bir Taraf Devleti, Sözleşme kapsamındaki kendi yükümlülüklerini geçerli kılmak üzere alınmış olan önlemlere dair bir raporu, Engelli Hakları Komitesi'nce (Komite) göz önünde tutulmak üzere, (a) Sözleşmenin ilgili Devlet için yürürlüğe girmesinden sonraki iki yıl içinde ve (b) bundan sonra da her dört yılda bir ve Komite her talep ettiğinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmayı taahhüt etmektedir. Keza, Madde 36, Bent 1, Komitenin, Taraf Devletlerden ek bilgi talep edebileceğini öngörmektedir.

2. Raporlama kılavuzunun amacı, raporların hazırlanmasını kolaylaştırmak ve bunların kapsamlı olmalarını ve Taraf Devletlerce tek düzen içinde sunulmasını sağlamak üzere, Taraf Devletlere raporlarının biçim ve içeri hakkında yol göstermektir. Raporlama kılavuzuna uyulduğu takdirde, bu, Komitenin, Madde 36 ve kendi iç tüzüğünde Kural 36, bent 3 kapsamında ek bilgi talep etme ihtiyacını da azaltacaktır.

3. Devletlerin, kendi raporlarının hazırlanmasına ilişkin süreç de dahil, raporlama sürecini, sadece kendi uluslararası yükümlülüklerine uyulmasını temin için bir araç olarak değil, aynı zamanda, daha etkin politika planlaması ve Sözleşmenin uygulanması amacı ile sınırları içinde insan haklarının korunması hususunda bir

envanterin çıkarılmasına yönelik bir imkan olarak da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bundan dolayı, rapor hazırlama süreci, her bir Taraf Devlete

- (a) Ulusal yasaları ve politikaları, kendisinin taraf olduğu ilgili uluslararası insan hakları antlaşmalarının hükümleri ile uyumlu hale getirmek üzere almış olduğu önlemler hususunda kapsamlı bir inceleme yapılması;
- (b) İnsan haklarının güçlendirilmesi bağlamında antlaşmalarda öngörülen hakların kullanılmasının teşvikinde sağlanan ilerlemenin izlenmesi;
- (c) Antlaşmaların uygulanmasına yönelik kendi yaklaşımındaki sorun ve eksikliklerin tespit edilmesi ve;
- (d) Bu amaçları başarmak üzere uygun politikaların planlanıp geliştirilmesi

için bir imkan sunmaktadır.

Ayrıca, Taraf Devletler, raporların hazırlanmasına engelli kuruluşları dahil olmak üzere, sivil toplum örgütlerinin katılımını teşvik edip kolaylaştırmalıdır. Bu kuruluşların söz konusu yapıcı katılımları raporların kalitesini artıracak ve de Sözleşmenin koruması altında olan tüm hakların hayata geçirilmesini de teşvik edecektir. Raporlarda, başta engellileri temsil eden kuruluşlar olmak üzere, sivil toplum ile istişarede bulunmak için kullanılmış olan usuller ve bu sürecin tamamen erişilebilir olmasını temin etmek için alınmış olan önlemler hakkında açıklama yapılmalıdır.

4. Taraf Devletlerin, engelli çeşitliliğini tanıyıp saygı göstermesi ve raporlarının genel bir mahiyette değil, farklı engellilik türlerine özgü olmasını temin etmeleri gerekir.

5. Komite, uluslararası insan hakları antlaşmaları kapsamında uyumlaştırılmış kılavuzun göz önünde tutulduğu mevcut kılavuzu (HRI/GEN/2/Rev.5) benimsemektedir. Bu kılavuz, Komitenin sonuç gözlemleri, genel düşünceler ve beyanlarında yansıtıldığı biçimde, Komitenin Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin gelişen kurallarını dikkate alacak biçimde ileride güncellenecektir.

6. Sözleşmede Madde 35 kapsamında Taraf Devletlerce sunulacak olan Sözleşmeye özgü belgelere ilişkin kılavuz metni, bu belge ekinde verilmektedir.

Ek

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Madde 35 Bent 1 Kapsamında Taraf Devletlerce Sunulacak Olan Sözleşmeye Özgü Belgeye Dair Kılavuz

A. Engelli Hakları Komitesine sunulacak olan ortak esas belge ve antlaşmaya özgü belgeye dahil edilecek olan bilgilere ilişkin mevcut raporlama sistemi ve bilgi organizasyonu

A.1. Uluslararası insan hakları antlaşmaları kapsamında raporlamaya ilişkin uyumlaştırılmış kılavuz çerçevesinde sunulan Devlet raporları, ortak temel belge ve Sözleşmeye özgü belgeler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

A.2. Ortak temel belge (common core document)

A.2.1. Ortak temel belge, uyumlaştırılmış kılavuza uygun olarak, cinsiyet, yaş, ana nüfus grupları ve engellilik bazında dökümü verilmiş olarak, ayrıca ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik ile bunlara ilişkin etkin çözümler hususunda bilgi verilmek sureti ile, raporu sunan Devlet ve insan haklarının korunması ve güçlendirilmesine ilişkin genel çerçeve hakkında genel bilgi içermelidir.

A.3. Sözleşmeye özgü belge (treaty- specific document)

A.3.1. Engelli Hakları Komitesi'ne sunulan Sözleşmeye özgü belgede, ortak temel belgede hali hazırda yer verilmiş olan bilgiler tekrar edilmemeli ya da sadece Taraf Devlet tarafından kabul edilmiş mevzuatın bir listesi ya da tanımları verilmemelidir. Belge, daha ziyade, Taraf Devletin sınırları içinde her tür engellilik de dahil, Sözleşmede tanınmış olan hakların herkes tarafından eksiksiz olarak kullanılmasını etkileyen gerek mevzuat gerekse de uygulama bazındaki yakın tarihli gelişmelere ilişkin analitik bilgilerin de göz önünde tutulması ile, Sözleşmedeki Madde 1 ila 33'ün mevzuat ve uygulama alanında tatbikine ilişkin özel bilgi içermelidir. Aynı zamanda, yukarıda bahsi geçen amaçlara ilişkin olarak alınan somut önlemler ve bunun sonucunda sağlanan ilerleme hakkında ayrıntılı bilgi de içermelidir. Uygun durumlarda, bu bilgi, engelli olmayan kişilere ait politika ve mevzuat ile karşılaştırmalı olarak sunulmalıdır. Her halükarda, veri kaynakları belirtilmelidir.

A.3.2. Sözleşmede tanınan haklar hususunda, Sözleşmeye özgü belge şu hususları belirtmelidir:

(a) Söz konusu amaç için mevcut olan kaynaklar ve söz konusu kaynakların kullanımına ilişkin uygun maliyetli yöntemler tespit edilmek sureti ile, Taraf Devletin, Sözleşmedeki her bir hakkın uygulanması için politika, strateji ve ulusal bir yasal çerçeve benimseyip benimsemediği

(b) Bu hususta Sözleşmenin hükümlerini geçerli kılmak üzere Taraf Devletin, engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadelede kapsamlı bir mevzuatı kabul edip etmediği

(c) Uyumlaştırılmış kılavuzda Ek 3 kapsamında verilmiş olan bilgilere ek olarak ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanmış olan bilgi mahiyetindeki göstergeleri (OHCHR (HRI / MC / 2008/3) ve buradaki tabloları göz önünde tutmak sureti ile, Sözleşmedeki her bir hak hususunda göstergelerin ve ilgili ulusal kriterlerin tanınmasının da aralarında bulunduğu, Sözleşme haklarının eksiksiz biçimde gerçekleştirilmesine yönelik ilerlemeleri izlemek üzere faaliyette olan her tür mekanizma

(d) Taraf Devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin, uluslar arası kuruluşların üyesi olarak kendi eylemlerine tamamen dahil edilmesini sağlamak üzere izlenen mekanizmalar

(e) İlgili davalara ilişkin özel örneklerle atıfta bulunmak sureti ile, Sözleşmedeki her bir hakkın ülkedeki hukuki düzen kapsamına dahil edilmesi ve doğrudan uygulanabilirliği

(f) Mağdurların Sözleşmedeki haklarının ihlal edilmesi halinde söz konusu mağduriyetlerini telafi etmelerine imkan veren mevcut yargısal ve diğer uygun çözüm yolları

(g) Bunların üstesinden gelmek için alınmakta olan önlemlere ilişkin ayrıntılar da dahil, Sözleşme haklarının tamamen gerçekleştirilmesini engelleyen ancak Taraf Devletin kontrolü dışında kalan faktörlerden ortaya çıkmış yapısal ya da diğer tür önemli engeller

(h) Son dört yıl içinde karşılaştırmalı olarak yıllık bazda, cinsiyet, yaş, engellilik türü (fiziksel, algılama, zihinsel ve ruhsal), etnik köken, kentsel / kırsal nüfus ve diğer ilgili kategoriler bazında dökümü çıkarılmış olarak Sözleşmedeki her bir hakkın gerçekleştirilmesine ilişkin istatistiksel veri

A.3.3. Sözleşmeye özgü belge, hem erişilebilir elektronik ortamda hem de basılı olarak teslim edilmelidir.

A.3.4. Raporda, uyumlaştırılmış raporlama kılavuzundaki bent 24 ila 26 ve 29 takip edilmelidir. ¹

¹ HRI / GEN / 2 / Rev. 5, chap. I

A.3.5. Sözleşmeye özgü belgenin biçimi, uyumlaştırılmış raporlama kılavuzundaki bent 19 ila 23'e uygun olmalıdır. Ön rapor, 60 sayfayı geçmemelidir ve bunu izleyen Sözleşmeye özgü belgeler ise, 40 sayfa ile sınırlandırılmalıdır. Bentlere sıra numarası verilmelidir.

A. 4. Ön Raporlar

A.4.1. Ön Sözleşmeye özgü belge, ortak temel belge ile birlikte, Taraf Devletin ön raporunu oluşturmaktadır ve Taraf Devletin Komiteye, kendi yasa ve uygulamalarının Sözleşmeye uygunluğunun ölçüsünü takdim etmede ilk imkanı olmaktadır.

A.4.2. Taraf Devlet, Sözleşmedeki her maddeyi özel olarak ele almalıdır; ortak temel belgede verilmiş olan bilgilere ek olarak, Sözleşmeye özgü belgede, özellikle kadın ve çocuklar gibi hassas nüfus gruplarına özel dikkat göstermek sureti ile, hukuki normların engellilerin gerçek durumlarına etkisi ile Sözleşmenin hükümlerinin ihlalleri konusundaki çözüm yollarının pratik mevcudiyeti, uygulaması ve etkisine ilişkin ayrıntılı bir analiz verilmeli ve açıklanmalıdır.

A.4.3. Ön Sözleşmeye özgü belgede, söz konusu bilgilerin ortak temel belgede hali hazırda verilmemiş olması ölçüsünde, geçici bir mahiyette bile olsa, engellilerin Sözleşmedeki her bir hükümden yararlanmalarına ilişkin olarak yasa, uygulama ya da gelenekler kapsamında ya da herhangi bir biçimde özür esas alınarak konulmuş olan her tür ayırım, istisna ya da kısıtlama ana hatlarıyla belirtilmelidir.

A.4.4. Özellikle bunlar rapora eklenmediğinde ya da Birleşmiş Milletlerin çalışma dillerinden birinde mevcut olmadığı durumlarda, ön Sözleşmeye özgü belge, kapsamında, Sözleşme hakları ve hükümlerini teminat altına alan ve bu hususta çözüm yolları sunan ilgili anayasa, yasama, yargı ve diğer tür metinlerden yeterli alıntılar ya da özetler içermelidir.

A.5. Periyodik raporlar

A.5.1. Ortak temel belge ile birlikte daha sonraki bir periyodik raporu oluşturan sonraki Sözleşmeye özgü belge, Taraf Devletin önceki raporunun ele alınması ve mevcut raporun sunulması arasındaki dönem üzerine odaklanmalıdır.

A.5.2 Periyodik Sözleşmeye özgü belgeler, Sözleşme maddelerini takip edecek biçimde yapılandırılmalıdır. Her hangi bir madde altında rapor edilecek yeni bir husus bulunmuyorsa, bu yönde bir ifadeye yer verilmelidir.

A.5.3. Söz konusu sonraki Sözleşmeye özgü belgelere yönelik en az üç başlangıç noktası bulunmalıdır:

(a) Önceki rapordan (özellikle “Görüşler” ve “Tavsiyeler” başta olmak üzere) sonuç gözlemlerinin uygulanmasına ilişkin bilgiler ve uygulamanın yapılamadığı ya da zorluklarla karşılaşılan durumlara ilişkin açıklamalar²

(b) Sözleşmenin uygulanması yönünde atılmış ek hukuki ve diğer uygun adımlar ile alınmış önlemler hususunda Taraf Devletin analitik ve sonuç odaklı incelemesi

(c) Aralarında söz konusu engellerin üstesinden gelmek için öngörülen önlemlere ilişkin bilgilerin de bulunduğu, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ya da diğer her hangi bir alanda engellilerin sahip oldukları insan hakları ve temel özgürlükleri kullanma ve bunlardan yararlanmalarının önünde geri kalan ya da ortaya çıkan her tür engele ilişkin bilgiler

A.5.4. Periyodik Sözleşmeye özgü belgeler özellikle atılmış adımların etkisini ele almalı ve engellilere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve engellilerin sahip oldukları insan haklarını eksiksiz olarak kullanmalarının sağlanmasında zaman içinde ortaya çıkan eğilimleri analiz etmelidir.

A.5.5. Periyodik Sözleşmeye özgü belgeler, aynı zamanda, başta birden fazla ayrımcılık biçimine maruz kalan engelliler olmak üzere, değişik engelli grupları hususunda Sözleşmenin uygulanması konusunu da ele almalıdır.

A.5.6. Devlet Tarafının siyasi ve hukuki yaklaşımında Sözleşmenin uygulanmasını etkileyen temel bir değişiklik ya da Taraf Devlet tarafından metinlerinin eklenmesi gereken yeni hukuki ya da idari önlemler ve yargı ya da diğer tür kararlar devreye sokulduğunda, söz konusu bilgiler, Sözleşmeye özgü belgede sağlanmalıdır.

A.6. İstisnai raporlar

A.6.1. Mevcut kılavuz, talep edilebilecek olan ve Komite’nin iç tüzüğüne tabi olan her tür istisnai raporlara ilişkin Komite prosedürünü etkilemez.

² Devlet Taraflar, raporun ilgili bölümlerinde, özel sonuç gözlemlerine hususi atıfta bulunarak, söz konusu bilgileri, raporun başında, ek olarak sonunda vermeyi ya da bu bilgileri rapora dahil etmeyi tercih edebilirler.

A.7. Raporların ekleri

A.7.1. İhtiyaca göre, rapor, Taraf Devletin, raporun ele alınmasını kolaylaştırmak üzere, Komitenin tüm üyelerine dağıtılmasını istemesi ölçüsünde, asıl yasama, yargı, idari ve diğer ek belgelerin yeterli sayıda sureti eklenmiş olarak, Birleşmiş Milletlerin çalışma dillerinin birinde elektronik ortamda ve basılı olarak teslim edilmelidir. Bu metinler, raporlamaya dair uyumlaştırılmış kılavuzdaki bent 20'ye uygun olarak sunulmalıdır.

A.8. Birleşmiş Milletler konferansları, zirveleri ve gözden geçirme çalışmalarının sonuçlarının uygulanmasına ilişkin önlemler

A.8.1. Sözleşmeye özgü belge aynı zamanda Milenyum Kalkınma Hedeflerinin engellilere ilişkin unsurlarının uygulanması ve diğer ilgili Birleşmiş Milletler konferansları, zirveleri ve gözden geçirme çalışmalarının sonuçları hakkında da bilgi içermelidir.

A.9. Genel Öneriler

A.9.1. Sözleşmeye özgü belgenin hazırlanmasında Komitenin kabul etmiş olduğu genel öneriler dikkate alınmalıdır.

A.10. Çekinceler ve beyanlar

A.10.1. Uyumlaştırılmış raporlama kılavuzunda bent 40 (b)'ye uygun olarak çekince ve beyanlara ilişkin genel bilgiler ortak temel belgeye dahil edilmelidir. Ayrıca, Komiteye sunulan Sözleşmeye özgü belgeye, Komitenin çekincelere ilişkin beyanlarına ve ilgisine göre, Komitenin sonuç gözlemlerine Sözleşmeye ilişkin çekinceler ve beyanlara ilişkin özel bilgiler dahil edilmelidir. Taraf Devletin Sözleşmenin her hangi bir maddesine ilişkin her tür çekince ya da beyan açıklanmalı ve bunun devam edip etmediği belirtilmelidir.

A.10.2. Belli bir maddeye atıfta bulunmayan ya da Madde 4, 5 ve 12'ye yönelik olan genel çekince koymuş Taraf Devletler, söz konusu çekincelerin yorumlanması ve etkisine ilişkin rapor sunmalıdır. Taraf Devletler, diğer insan hakları antlaşmalarındaki benzer yükümlülükler hususunda koymuş oldukları çekinceler ya da açıklamış oldukları beyanlar hususunda bilgi vermelidir.

A.11. ILO Sözleşmeleri

A.11.1. Bir Taraf Devletin, uyumlaştırılmış kılavuzda Ek 2'de listesi verilmiş olan Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmelerinin her hangi birine ya da Birleşmiş Milletler uzman kuruluşlarının her hangi bir diğer sözleşmelerine taraf

ise ve Sözleşmede tanınmış olan haklardan her hangi biri ile ilgilenen denetleme komitesine (komitelerine) rapor sunmuş olması halinde, bu bilgileri Sözleşmeye özgü belgede tekrar etmekten ziyade, söz konusu raporların ilgili bölümlerini eklemelidir. Ancak, Sözleşme kapsamına giren ancak söz konusu raporlarda kapsanmamış olan tüm konular, mevcut Sözleşmeye özgü belgede ele alınmalıdır.

A.12. İhtiyari protokol

A.12.1. Devlet Tarafı, İsteğe Bağlı Protokolü onaylamış ya da kabul etmiş ve Komite de, söz konusu protokol kapsamında alınmış olan bir başvuru ile ilgili olarak, bir çözüm yolunun sağlanmasını içeren ya da başka her hangi bir endişeyi dile getiren görüş açıklamış ise, Sözleşmeye özgü belge, başvuruya yol açan her hangi bir durumun tekrar meydana gelmemesini sağlamak için atılan diğer adımlar da dahil olmak üzere, çözüme yönelik atılmış adımlar hakkında ek bilgi içermelidir. Raporlar aynı zamanda halen yürürlükte olup da Taraf Devletin İhtiyari Protokolün uygulanmasında engel olarak gördüğü her tür mevzuat hükmünü ve söz konusu hükümleri gözden geçirmek üzere her hangi bir planın mevcut olup olmadığı hususunu belirtmelidir.

A.12.2. Taraf Devlet, İhtiyari Protokolü onaylamış ya da kabul etmiş ve Komite de, İsteğe Bağlı Protokolde Madde 6 kapsamında bir soruşturma yapmış ise, Sözleşmeye özgü belge, soruşturmaya cevaben ve soruşturmaya yol açan ihlallerin meydana gelmemesini temin etmek üzere alınmış olan her tür önleme ait ayrıntıları içermelidir.

B. Komiteye sunulacak Sözleşme'ye özgü Sözleşme'nin genel hükümlerine ilişkin olan bölümü

Sözleşme'nin 1. - 4. Maddeleri

Bu maddeler Sözleşme'nin amacı, kullandığı tanımlar, genel ilkeler ve Sözleşme'den kaynaklanan yükümlülüklerden oluşmaktadır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Analizi yapılacak verinin toplanmasında kullanılan engellilik tanımı, bu tanımın içine hangi özür durumlarının (impairments) dâhil edildiği ve "uzun dönem"le tam olarak ne ifade edildiği
- Ulusal hukukun Sözleşme'nin 1. ve 2. maddelerinde geçen kavramları nasıl tanımladığı ve anladığını ortaya koyan yöntem ve araçlar ve özellikle, engelliler aleyhinde ayrımcılık teşkil eden yasalar, düzenlemeler, gelenekler ya da uygulamalar

- Taraf Devlet'in örnekler eşliğinde "makul düzenleme" kavramını ve "ölçüsüz veya aşırı yük getirmeme" şartını nasıl tanımladığı ve anladığını ortaya koyan yöntem ve araçlar
- Sözleşme'nin 3. ve 4. maddelerinde belirtilen genel ilkeler ve yükümlülüklerin ne şekilde uygulandığı ve Taraf Devlet'in bu maddelerin etkili bir şekilde hayata geçirilmesine ve özellikle Sözleşme'nin 4. maddesinde belirtilen engelliliğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm engellilerin haklarının eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlama ve güçlendirme ilkesini uygulamaya yönelik nasıl bir planlama yürüttüğü ve bu alandan örnekler
- Ayrımcılık yapılmamasına yönelik olarak alınan spesifik önlemlerin etkililiğini ve Sözleşme'de belirtilen her bir hakkın engelli kişilerce eşit bir şekilde kullanılması (cinsiyet ve yaş perspektifi göz önünde bulundurularak) konusunda yaşanan ilerlemeyi ortaya koyan parçalı ve karşılaştırmalı istatistiksel veri
- Taraf Devlet'in Sözleşme'nin hangi maddelerini aşamalı bir şekilde uygulamaya çalıştığı, hangi maddelerini acilen uygulamaya koymayı taahhüt ettiği ve ikinci grup dahilindeki uygulamaların etkileri
- Sözleşme'nin yürürlüğe konulması için düzenlenen yasa ve politikaların geliştirilmesine, uygulanmasına ve değerlendirmesine kadın, erkek ve kız çocuklarını da kapsayacak şekilde engellilerin katılım düzeyi. Bu süreçlerde yer alan engellilerin cinsiyet ve yaşa göre gruplandırması da yapılmalıdır.
- Sözleşme'nin 4. Maddesinin 4. Paragrafı uyarınca, Taraf Devlet'in (varsa) Sözleşme'de yer alan hakların ötesinde engelli haklarını korumaya yönelik üst düzey önlemleri
- Federal ya da adem-i merkezci yapıları olan Devletlerin, kısıtlama ya da istisna olmaksızın, Sözleşme'nin hükümlerini ülkelerinin tamamında ne şekilde geçerli kıldıkları.

C. Raporun spesifik haklara ilişkin olan bölümü

Madde 5 – Ayrımcılık yapılmaması ve eşitlik

Bu maddeye göre; Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli kişilerin haklarını korumak ya da aramak amacıyla hukuktan diğer kişilerle eşit bir şekilde yararlanıp yararlanmadığı
- Makul düzenleme dahil olmak üzere, engellilerin hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz kalmamalarını güvence altına alan eşit ve etkili yasal koruma ve önlemler
- Engellilik çeşitlerini göz önünde bulundurarak tasarlanmış, pozitif ayrımcılığı içeren ve engellilerin fiilen eşitliğini sağlamaya yönelik politika ve programlar

Madde 8 – Bilinçlendirme

Bu madde gereğince Taraf Devletler, engelli kişiler hakkında olumlu bir kanaat oluşturmak amacıyla etkili bilinçlendirme politikaları yürütme sorumluluğu taşımaktadır. Rapor engelli kişilerin bilinçlendirilmesi; engelli kişilerin hakları, onuru, kapasiteleri ve katkılarına saygı duyulmasının teşvik edilmesi; engellilere yönelik kalıplaşmış (ön)yargılarla mücadele etmek için atılmış adımlar hakkında bilgi içermelidir.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Eğitim sistemi ve yaygın medya aracılığıyla toplumun geneline yönelik olarak gerçekleştirilmiş bilinçlendirme kampanyaları
- Engellileri ve toplumun geri kalanını Sözleşme ve içerdiği haklar konusunda bilinçlendirmek ve bilgilendirmek amacıyla atılmış adımlar

Madde 9 – Erişilebilirlik

Bu madde gereğince Taraf Devletler engellilerin hayatlarını bağımsız bir şekilde idame ettirebilmeleri ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılım sağlayabilmeleri için uygun tedbirleri alma sorumluluğu taşımaktadır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye (sinyal göstergeleri ve sokak işaretleri gibi), ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, özel kuruluşlar tarafından sağlananlar dahil olmak üzere hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için alınmış yasal ve diğer tedbirler
- Erişilebilirliğin; erişilebilirliğin nasıl hayata geçirildiğinin denetimi ve yerine getirmeme durumunda söz konusu olan yaptırımların teknik standartları ve yönergelerinin yanı sıra maddi yaptırımların erişilebilir uygulamaları teşvik için kullanılıp kullanılmadığı

- Kamu ihalesi hükümlerinin ve zorunlu erişilebilirlik şartları getiren diğer önlemlerin kullanımı
- Kamu ve özel sektörün yanı sıra belirli hedefler ve mühletlere tabi ulusal erişilebilirlik planları içerisinde, erişilebilirliğe engel ve sınır oluşturan hususların saptanması ve ortadan kaldırılması

Madde 10 – Yaşama Hakkı

Bu madde, engellilerin her insanın doğuştan sahip olduğu yaşama hakkından diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmasını yeniden onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Yasaların engellilerin yaşama ve hayatta kalma hakkını diğer bireylerle eşit koşullar altında tanıyıp tanımadığı ve bu hakkı gözetip gözetmediği
- Engellilerin yaşama hakkından keyfi bir şekilde mahrum bırakılıp bırakılmadığı

Madde 11 – Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

Bu madde gereğince Taraf Devletler; silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanmasından sorumludur.

Taraf Devletler, engellilerin ulusal acil durumlar protokollerinde yer alması gibi engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik tüm önlemler hakkında raporlama yapmalıdır.

Taraf Devletler, insani krizin ortasında kalmış engelli kişilere insani yardımın nasıl erişilebilir kılındığı konusunda geliştirilen önlemler hakkında (özellikle sıhhi temizlik ve tuvalet hizmetlerinin sığınaklarda ve mülteci kamplarında engelli kişilerce erişilebilir olmasına yönelik önlemler) raporlama yapmalıdır.

Madde 12 – Yasa Önünde Eşit Tanınma

Bu madde, engellilerin hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olmasını güvence altına almak için Taraf Devletler tarafından atılmış adımlar; engelli kişilerin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünü, eşit

vatandaşlar olarak tam katılımlarını, mülk edinmek veya mirasa hak kazanmak, mali işlerini kontrol etmek ve banka kredileri, ipotekleri ve diğer mali kredilere erişim açısından diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını ve mülklerinden keyfi olarak mahrum bırakılmamasını güvence altına alan önlemler

- Hak ehliyeti açısından engellilik temelinde ayrımcılık yapılmasına olanak veren yasaların olup olmadığının yanı sıra Sözleşme'nin 12. Maddesini hayata geçirmek için atılmış adımlar
- Engelli kişilere hak ehliyetinin kullanımı ve mali işlerini yönetme konusunda verilen destek
- Destekli karar-verme modellerinin istismar edilmemesi için getirilen korumalar
- Engelli kişilerin hukuk önünde eşit tanınmasına yönelik bilinçlendirme kampanyaları ve eğitsel çalışmalar

Madde 13 – Adalete Erişim

Bu madde, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimi (hukuki işlemlerden dışlanmama dahil olmak üzere) hakkını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- İnceleme ve diğer hazırlık aşamasındaki işlemler dahil olmak üzere engellilerin hukuki sürecin tüm aşamalarında adalete erişimi için atılmış adımlar
- Ulusal adalet ve cezaevi sistemi personelinin engelli haklarına saygı konusunda etkili eğitimi konusunda atılmış adımlar
- Rollerinden (mağdur, fail, tanık, jüri üyesi, vs.) ve engellilik çeşitlerinden bağımsız olarak engelli kişilere yasal süreç ve de adalet sistemi içinde etkili katılım sağlamaları için tasarlanmış makul düzenlemeler
- Engelli çocuk ve gençlerin etkili katılımının sağlanması için tasarlanmış yaşla orantılı düzenlemeler

Madde 14 – Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

Bu madde ile engellilerin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ve engellilik gerekçesiyle özgürlüklerinden hukuka aykırı veya keyfi bir şekilde mahrum bırakılmamaları güvence altına alınmıştır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilik çeşidinden bağımsız olarak tüm engellilerin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kullanımı ve hiçbir kimsenin özgürlüğünden engellilik gerekçesiyle mahrum bırakılmaması için Taraf Devlet tarafından alınmış önlemler
- Engellilik çeşidinden bağımsız olarak tüm engellilerin kuruma yerleştirilmelerini ya da özgürlüklerinden mahrum bırakılmasını mümkün kılan yasaların kaldırılması yönünde atılan adımlar
- Özgürlüğünden mahrum bırakılmış engellilere gerekli makul düzenlemelerin sağlanmasına yönelik olarak geliştirilen yasal ve diğer önlemler, diğer insan haklarından bütünüyle yararlanabilmek için diğer kişilerle eşit olarak kullanılabilecek prosedürel güvenceler

Madde 15 - İşkence, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Maruz Kalmama

Bu madde gereğince engelliler işkenceye, zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleyle ya da cezaya maruz kalmamalıdır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Hak ehliyeti kullanımı konusunda desteğe ihtiyacı olanlar dahil olmak üzere, engellilerin aydınlatılmış onayı alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmaması için alınmış etkili korunma yöntemleri
- İşkencenin önlenmesi amacıyla oluşturulmuş ulusal strateji ve mekanizmaların engellileri kapsamı

Madde 16 - Sömürü, Şiddet ya da İstismara Maruz Kalmama

Bu madde engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramamasını, şiddet ve istismara maruz kalmamasını gözetir , engelli çocuk ve kadınları özellikle göz önünde bulundurur.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Cinsiyet ve yaşa dayalı konular da göz önünde tutularak, engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramaması, şiddet ve istismara maruz kalmaması için getirilmiş yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirler
- Cinsiyet ve yaşa dayalı konular da göz önünde tutularak; aileleri ve bakımlarından sorumlu kişiler dahil olmak üzere engellilere yardım ve destek amaçlı tasarlanmış sosyal tedbirler ve sömürü, şiddet ve istismar söz konusu olduğunda önleme, kabul etme ve raporlama

- Engellilere hizmet veren kişi ve kurumların izlemesinin bağımsız birimlerce yapılması için atılmış adımlar
- Tüm şiddet mağduru engellilerin etkili bir şekilde iyileşme, rehabilitasyon ve sosyal olarak yeniden entegre olmaya yönelik hizmet ve programlara erişebilmelerini sağlayıcı önlemler
- Şiddeti önlemeye ve şiddet mağdurlarını desteklemeye yönelik tüm hizmet ve kaynaklara engelliler tarafından erişimin sağlanması için atılmış adımlar
- Engellilere yönelik sömürü, şiddet ve istismarın saptanması, incelenmesi ve gerektiğinde dava açılabilmesini güvence altına alan (kadın ve çocuk odaklı örnekleri de içeren) yasa ve politikalar

Madde 17 – Kişisel Bütünlüğün Korunması

Bu maddeye göre engelli her kişi, beden ve ruh bütünlüğüne diğer bireylerle eşit bir şekilde saygı duyulması hakkına sahiptir.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilerin aydınlatılmış onayı alınmaksızın tıbbi (ya da diğer) muameleye tabi tutulmaması için atılmış adımlar
- Engellilerin zorla kısırlaştırmadan, kız çocukları ve kadınların zorla kürtajdan korunması için atılmış adımlar
- Bu hakkın hayata geçirilmesi için oluşturulan bağımsız teftiş kuruluşlarının bileşimi ve rolü, bu kuruluşların uyguladığı programlar ve geliştirdiği önlemler

Madde 18 – Seyahat Özgürlüğü ve Uyraklık

Bu madde engellilerin seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğünü ve vatandaşlık hakkına sahip olduğunu kabul eder.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilerin vatandaşlık edinme ve bu haktan mahrum bırakılmaması için getirilmiş yasal veya idari önlemlerin yanı sıra engellilerin ülkeye keyfi olarak giriş yapma ya da ülkeden ayrılma hakkının güvence altına alınması
- Engelli doğan her çocuğun doğumdan hemen sonra nüfusa kaydedilmesi, bir isim ve vatandaşlık alması için atılmış adımlar

Madde 19 – Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma

Bu madde engellilerin bağımsız yaşayabilme ve topluma katkıda bulunma haklarını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- İhtiyacı olanlara kişisel yardımcı sağlanması gibi engellilerin bağımsız yaşayabilmesi için tasarlanmış modeller
- Engellilerin toplum içinde yaşamalarına olanak veren konut içi destek hizmetleri
- Çeşitli engellilik durumlarını göz önünde bulunduran ortak ve korunaklı konaklama gibi yerleşim düzenlemeleri ve seçenekleri
- Kamusal hizmet ve toplumun geneline sunulan imkanların engelli kişiler için erişilebilirlik düzeyi

Madde 20 – Kişisel Hareketlilik

Bu madde engellilerin azami ölçüde bağımsız hareket edebilme haklarını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Erişilebilirliği sağlamak için kullanılan sinyal göstergeleri ve sokak işaretleri gibi engelli kişilerin hareket etmelerini kolaylaştırmak için geliştirilmiş yöntemler; engellilerin destek modellerine erişiminin bu modellerin tercihlerine göre tasarlanması ve karşılanabilir bir maliyetle sunulması yoluyla kolaylaştırılması (hayvan, insan ya da harekete yardımcı araç-gereçler ve yardımcı teknolojiler)
- Kullanılan destek teknolojilerinin yüksek kalite, uygun maliyetli ve kullanıcı dostu olması için atılmış adımlar
- Engelli kişilere ve engelli kişilerle çalışan uzman personele engellilerin hareket becerilerinin geliştirilmesi konusunda eğitim verilmesi için alınan tedbirler
- Harekete yardımcı araç ve gereçlerle yardımcı teknolojileri üretenlerin engelli kişilerin her türlü ihtiyacını dikkate almaları hususunda teşvik edilmesi

Madde 21 – Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim

Bu madde engelli kişilerin tüm iletişim araçlarını tercihleri doğrultusunda kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil düşünce ve ifade özgürlüğünü onaylar.

Taraf Devletler Şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Kamuya sunulan bilginin engelli kişilere g¼ncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulmasını g¼vence altına alan yasal ve diğer ¼nlemler
- Engellilerin resmi temaslarda işaret dillerini, Braille alfabesini, beden dilini ve tercih ettikleri diğer t¼m erişilebilir iletişim araç ve biçimlerini kullanabilmelerini g¼vence altına alan yasal ve diğer ¼nlemler
- ¼zel kuruluşların ve medyanın engellilerin erişilebileceği ve kullanılabileceği biçimde bilgi ve hizmet sunmaları; ¼zel sekt¼r¼n bilgiye alternatif formatlar aracılığıyla ulaşılmasını kısıtlayan ve yasaklayan uygulamalarının ¼n¼ne geçilmesi amacıyla d¼zenlenmiř yasalar ve diğer ¼nlemler
- Medyanın ve internet sitelerinin Web Erişilebilirlik Standartlarına (WAI) uygunluk derecesi
- işaret dil(ler)inin resmi olarak kabul edilmesiyle ilişkili olarak atılmış yasal ve diğer adımlar

Madde 22 – ¼zel Hayata Saygı

Bu madde engelli kişilerin ¼zel hayatlarının, onur ve itibarlarının korunması hakkını onaylar.

Taraf Devletler engelli kişilerin kişisel, sağlık ve rehabilitasyon bilgilerinin gizliliğinin korunması ile ilgili olarak atılmış adımlar konusunda raporlama yapmalıdır.

Taraf Devletler, engelli kişilerle ilgili bilgilerin ¼zel hayata saygı bahanesiyle g¼rmezden gelinmemesi için atılmış adımlar hakkında raporlama yapmalıdır.

Madde 23 – Hane ve Aile Hayatına Saygı

Bu madde engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda evlenme ve aile kurma, çocuklarının sayısına karar verme ve ¼reme planlaması yapma hakkını onaylar.

Taraf Devletler Şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilerin evlenme ve aile kurma hakkının tanınması ve bu hakkın evlenmek isteyen eşlerin ¼zg¼r iradeleri ve rızaları doğrultusunda kullanılması için atılmış adımlar
- Engellilerin aile planlaması, yardımcı ¼reme, evlat edinme ya da koruyucu ailelik programlarına erişiminin sağlanması için atılmış adımlar
- Çocuklarını yetiştirme konusunda desteğe ihtiyaı olan engelli ebeveynlere sunulan desteğin ebeveyn-ocuk ilişkisi g¼zetilerek yapılması için atılmış adımlar

- Bir çocuğun kendi engelliliği ya da anne ve(ya) babasının engelliliği gerekçe gösterilerek ailesinden ayrılmaması için atılmış adımlar
- Anne ve babalara, engelli kız ya da erkek çocukların ailelerine engelli çocukların saklanması, terk edilmesi, ihmal edilmesi ya da ayrı tutulmasının önüne geçmek amacıyla sunulan destek
- Engelli çocuğun çekirdek ailesinin çocuğa bakamaması durumunda, çocuğa geniş anlamda aile üyeleri, bu mümkün olmadığı takdirde aile ortamını sağlayacak bir sosyal çevrede alternatif bakım sağlanması için atılmış adımlar
- Engelli kişilerin, özellikle kız çocukları ve kadınların, zorla kısırlaştırılmasını önlemek için alınmış tedbirler

Madde 24 – Eğitim

Bu madde ile Taraf Devletler engel kişiler için fırsat eşitliği temelinde engelli kişilerin eğitim sisteminin her seviyesinde bütünleştirici bir biçimde yer almaları ve yaşam boyu öğrenme imkânına erişebilmelerini de kapsayan eğitim hakkını tanıır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli çocukların erken çocukluk eğitimi, zorunlu ilk, orta ve yüksek öğrenime erişebilmeleri için atılmış adımlar
- Erken çocukluk eğitimi döneminde olan kız ve erkek çocuklarının sayısına ilişkin bilgi
- Eğitimin farklı seviyelerinde kız ve erkek çocukların aldığı eğitimde dikkat çeken farklılıklar ve bu farklılıkları gidermeye yönelik politika ve yasal düzenlemelere ilişkin bilgi
- Eğitimin etkili olabilmesi ve eğitime tam katılımın sağlanması için okulların ve eğitim materyallerinin erişilebilir olması ve engelli kişilerin ihtiyaç duyduğu bireyselleştirilmiş makul düzenlemelerin ve desteğin sağlanmasına yönelik alınan yasal ve diğer önlemler
- Beceri geliştirme eğitimlerinin çocuklar, yetişkinler ve öğretmenler için Braille, işaret dili ve diğer alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile sunulması
- İşitme engelli kişilerin dilsel kimliğinin gelişiminin teşvik edilmesi için alınmış tedbirler
- Eğitimin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle ve ortamlarda sunulmasının sağlanması
- Eğitim sistemi çalışanlarına engellilik hakkında eğitim verilmesi ve eğitim sisteminin engellileri kapsamaları için atılmış adımlar

- Orta öğretim düzeyinde eğitim gören engelli öğrencilerin sayısı ve yüzdesi
- Engelli öğrencilerin cinsiyet ve çalışma alanlarına göre gruplandırılması (sayı ve yüzde)
- Yaşam boyu öğrenmeye erişimi sağlamaya yönelik makul düzenleme yöntemleri ve diğer önlemler
- Devletlerin engelli kişileri ve onların eğitim ihtiyaçlarını erken dönemde saptamaya yönelik olarak aldığı önlemler

Madde 25 – Sağlık

Bu madde engellilerin ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma, sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine kendi çevreleri içinde ve ek bir maliyet olmaksızın erişim hakkını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Cinsel ve üreme sağlığını da içeren tüm sağlık hizmetlerinin sunumunda engelli kişilere ayrımcılık yapılmaması ve bu hizmetlerin diğer bireylerle aynı kalitede sağlanması için alınmış yasal ve diğer önlemler
- Engelli kişilerin engellilik ile ilgili rehabilitasyon hizmetlerine kendi yaşadıkları çevrede ve ek bir maliyet olmaksızın erişebilmeleri için atılmış adımlar
- Çocuklar, kadın ve yaşlıların yanı sıra kırsal alanlarda yaşayan engellileri göz önünde bulunduran; ikinci bir engelliliğin ortaya çıkmasını önlemeyi ve minimum düzeye indirmeyi amaçlayan sağlık hizmetleri, erken tanı ve önleme programları
- Kamusal sağlık kampanyalarının engelliler tarafından erişilebilir olmasına yönelik yasal ve diğer önlemler
- Kırsal alanlar dahil olmak üzere, doktor ve diğer uzman sağlık çalışanlarının engelli kişilerin hakları üzerine eğitilmelerini öngörülen tedbirler
- Engellilere sunulan tıbbi bakımın engelli kişinin özgür iradesi ve aydınlatılmış onayı doğrultusunda gerçekleştiğini güvence altına alan yasal ve diğer düzenlemeler
- Hukuken gerekli olması halinde engelli kişilerin sağlık ve diğer sigortalara erişiminde ayrımcılığa karşı korunmasını sağlayan yasal ve idari tedbirler
- Sağlık hizmetlerinin sunulmasının yanı sıra engelliler tarafından erişilebilir olduğunu güvence altına alan önlemler

- HIV/AIDS ve sıtmanın önlenmesi için yapılan bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmalarının Braille dahil olmak üzere çeşitli erişilebilir formatlarda sunulması için alınan tedbirler

Madde 26 – Habilitasyon ve Rehabilitasyon

Bu madde sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında sağlanacak kapsamlı habilitasyon ve rehabilitasyon programları aracılığıyla engellilerin azami bağımsızlık, tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki becerilerini elde etmeleri, yaşamın her alanına dahil olmaları ve tam katılımlarını sağlamayı amaçlayan önlemleri içerir.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engellilere erken tanı ve akran desteğini içerecek şekilde ve kırsal alanlarda da sunulan sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında genel habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetleri
- Habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetleri ve programlarına katılımın gönüllülük temelinde olduğunu güvence altına alan önlemler
- Habilitasyon ve rehabilitasyon programlarında çalışan profesyoneller ve personel için temel ve sürekli eğitim programları geliştirilmesi
- Engelliler için hazırlanmış, habilitasyon ve rehabilitasyonla ilgili yardımcı cihazlar ve teknolojilerin erişilebilirliğinin, bunlara ilişkin bilgi ve bunların kullanımının teşvik edilmesi için atılmış adımlar
- Yardımcı teknolojilerin değiş-tokuş edilmesi ve özellikle Üçüncü Dünya ülkelerine ulaştırılması açısından uluslar arası işbirliğinin desteklenmesi için atılmış adımlar

Madde 27 – Çalışma ve İstihdam

Bu madde çalışırken engelli olanlar dahil olmak üzere engellilerin çalışma; açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında serbestçe seçtikleri bir işle hayatlarını kazanma hakkına sahip olduğunu onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- İstihdamın her aşamasında ve her türlü iş hususunda engellilere yönelik ayrımcılığın önlenmesi, diğer bireylerle eşit koşullar altında çalışma hakkı ve özellikle eşit değerle işe eşit ücret hakkının hayata geçirilmesi için atılmış adımlar

- Sözleşme'nin 1.paragrafı (a'dan g'ye) gereğince engellilerin istihdama tam ve üretici bir şekilde katılmalarını amaçlayan istihdam program ve politikalarının etkisi
- Sözleşme'nin 1. paragrafı gereğince; özelleştirme, küçülme, kamusal ve özel girişimlerin ekonomik yeniden yapılandırmaya gitmesi nedeniyle işten çıkarılan engellilere yeniden istihdam sağlanmasını kolaylaştırmak için atılmış adımların etkisi
- Girişimciliğin desteklenmesi için kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatların geliştirilmesi dahil olmak üzere makul düzenleme için sunulan teknik ve mali destek
- Engelli kişilerin iş piyasasında istihdam edilmeleri için uygulanan pozitif ayrımcılık ve diğer etkili tedbirler
- Engellilerin çalıştığı işyerlerinde tacize uğramaması için alınan pozitif ve etkili diğer tedbirler
- Serbest girişimin teşvik edilmesi dahil olmak üzere engelli kişilerin açık işgücü piyasasına ve mesleki eğitim hizmetlerine erişimi
- Engelli kadınların ilerlemesi için; engelli kadın ve erkek istihdamı arasında var olan önemli farklılıklar ve bu farklılıkları gidermeye yönelik politika ve mevzuat olup olmadığına ilişkin bilgi
- Engelliler arasında en dezavantajlı grupların (örnekler eşliğinde) belirlenmesi ve bu grupların iş piyasasına dahil edilmelerini amaçlayan mevzuat ve politikalar
- Engellilerin sendikal haklarını desteklemeyi amaçlayan önlemler
- Bir önceki görevlerini yerine getirememelerine sebep olan ve engellilikle sonuçlanan bir iş kazası geçirmiş kişilerin aynı iş yerinde kalmalarını ve yeniden eğitim görmelerini öngören önlemler
- Kayıt dışı ekonomide çalışan engelliler, kayıt dışı ekonominin dışına çıkarılmalarını amaçlayan önlemler, temel hizmetler ve sosyal korumaya erişimlerine ilişkin bilgi
- Sözleşme'nin 27. maddesi ve 2. Paragrafı gereğince; engellilerin haksız işten çıkarma, zorla ya da mecburi çalışmaya karşı yasal olarak nasıl korunduğuna ilişkin bilgi
- Paragraf 1 (k) uyarınca; teknik ve mesleki becerileri olan engellilerin iş piyasasına dahil olmalarına ve yeniden iş bulmalarına destek verilmesini öngören önlemler

- İş piyasasına engelli öğrencilerin de erişebilmesi için atılmış adımlar
- Yerinden çalışma, bilgisayar bağlantısı aracılığıyla evde/dışarıdan çalışma, taşeronluk ve yeni iletişim teknolojilerinin mümkün kıldığı iş fırsatlarının engelliler için de erişilebilir olmasına yönelik önlemler

Madde 28 – Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma

Bu madde engellilerin yeterli yaşam standardı ve sosyal korunma hakkını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Örnekler eşliğinde; temiz su, yiyecek, giysi ve barınma olanaklarının engelliler tarafından erişilebilir olması için atılmış adımlar
- Engelliliğe bağlı ek maliyetleri karşılayan programlar dahil olmak üzere, engellilerin düşük maliyetli hizmetlere, cihazlara ve diğer desteklere erişimlerinin sağlanması için atılmış adımlar
- Özellikle engelli kadın ve kızlar ve engelli yaşlılar dahil olmak üzere, engellilerin sosyal koruma programlarına ve yoksulluk azaltıcı programlara erişiminin sağlanması için atılmış adımlar
- Engelli kişilerin toplu konut programları, emeklilik fırsatları ve programları ve engellilere özel programlara erişiminin sağlanması için atılmış adımlar
- Yoksulluk ve engellilik arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik atılmış adımlar

Madde 29 – Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım

Bu madde engellilerin siyasi haklarını güvence altına alır.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli kişilerin, özellikle zihinsel engellilerin, siyasi haklarını güvence altına alan ve bu hakları kısıtlayıcı unsurlar varsa bunları ortadan kaldırmayı amaçlayan yasal düzenlemeler ve önlemler
- Engellilerin oy kullanma haklarını (bağımsız olarak ya da kendi seçtikleri bir kişinin desteğini alarak) güvence altına almak için atılmış adımlar
- Oy kullanma prosedürü, tesisleri ve materyallerinin erişilebilir olması için atılmış adımlar

- Engellilerin siyasal ve toplumsal yaşama tam katılımının sağlanıp sağlanmadığını ortaya koyan göstergeler
- Engelli haklarını yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde temsil eden örgütlerin kurulması ve bu örgütlerin hayatta kalması için destek verilip verilmediğine ilişkin bilgi

Madde 30 - Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım

Bu madde engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını; engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma; özel kültürel ve dil kimliklerinin tanınması ve desteklenmesi; eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine katılma haklarını onaylar.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli kişilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanmaları dahil olmak üzere kültürel yaşama katılım haklarını hayata geçirmek ve desteklemek için atılmış adımlar
- Eğlence, boş zaman aktiviteleri, turistik ve spor etkinliklerinin; engelli çocuklar da göz önünde bulundurularak; engelliler için erişilebilir olması için kamu ihaleleri ve kamusal fonların da kullanımı dahil olmak üzere atılmış adımlar
- Fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların engelli kişilerin kültürel materyallere erişimine engel teşkil etmemesi için, konuyla ilgili uluslararası çalışmalara katılım dahil olmak üzere, atılmış adımlar
- İşitme engellilerin kültürünün (deaf culture) teşvik edilmesi için atılmış adımlar
- Ödül ve madalya verilmesi konusunda engellilerin ayrımcılığa maruz kalmaması dahil olmak üzere, engellilerin spor etkinliklerine katılımını desteklemek için atılmış adımlar
- Engelli çocukların, okullardaki etkinlikler dahil olmak üzere, oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine diğer çocuklarla eşit şekilde katılabilmelerini sağlamak için atılmış adımlar

D. Raporlamanın engelli erkek ve kız çocuklarının ve de kadınların spesifik durumlarına ilişkin olan bölümü

Madde 6 - Engelli Kadınlar

Sözleşme'deki maddelerin tümünün toplumsal cinsiyet açısından duyarlı bir biçimde yorumlanması gerekmektedir, ancak bu spesifik madde gereğince Taraf Devlet tarafından sunulacak olan rapor; Sözleşme'de belirtilen insan hak ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ve bunlardan yararlanmalarını sağlamak için kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesi için atılmış adımları içermelidir.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli kız çocukları ve kadınlara yönelik cinsiyet eşitsizliğinin yasama ve politika düzeyinin yanı sıra program geliştirmede kabul edilip edilmediği
- Engelli kız çocukları ve kadınların engelli erkek çocukları ve erkeklerle eşit koşullarda tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanıp yararlanmadıkları
- Engelli kız çocukları ve kadınların diğer engelli kız çocukları ve kadınlarla eşit koşullarda tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanıp yararlanmadıkları

Madde 6 - Engelli Çocuklar

Rapor; engelli çocukların tüm insan temel hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için atılmış adımlar ve bu adımların engelli çocukların yüksek yararını gözetmeyi güvence altına aldığına dair tamamlayıcı nitelikte bilgi içermelidir.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Engelli erkek ve kız çocuklarına ilişkin karar verme süreçlerinin temelini oluşturan ilkeler
- Engelli çocukların kendilerini etkileyen her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olup olmadığı ve onlara bu hakkın tanınması için engeline ve yaşına uygun destek sunulup sunulmadığı
- Engelli erkek ve kız çocuklarının durumlarına ilişkin farklılıklar
- Engelli çocukların diğer çocuklarla eşit koşullar altında hak sahibi olarak görülüp görülmedikleri

E. Raporun spesifik yükümlölüklerle ilişkin olan bölümü

Madde 31 – İstatistikler ve Veri Toplama

Bu madde Taraf Devlet'in veri toplama sürecini düzenler.

Taraf Devletler şu hususlarda raporlama yapmalıdır:

- Bu Sözleşmenin uygulanması, Sözleşme doğrultusunda insan hakları, temel özgürlükler, etik ilkeler, yasal güvenceler, bilginin toplanması, gizlilik ve özel yaşama saygı duyulması açısından; gerekli politikaları formüle etmeleri ve geliştirmelerinde kendilerine yol gösterecek, istatistik veriler ve araştırmalar da dahil olmak üzere uygun bilgilerin toplanması için atılmış adımlar
- İstatistiklerin yaygınlaştırılması ve engelli kişiler için erişilebilir olması için atılmış adımlar
- Veri toplama ve araştırma süreçlerine engelli kişilerin tam katılımının sağlanması için atılmış adımlar